

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ РЕСУРС ПРОПРІАЛЬНИХ МЕТОНІМІЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ У МАС-МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСІ

У статті проаналізовано функціональний потенціал відонімних метонімічних конструкцій у стилі масової інформації. На основі широкого ілюстративного матеріалу визначено тенденції щодо динаміки лексико-семантичних характеристик лінгвальних знаків у сфері мас-медіа.

Ключові слова: онім, метонімія, функція, стиль масової інформації, мовна свідомість.

The author analyzes the functional potentions of proper names' metonymies in the mass media style. It helps to show general tendency of the development of the lingual units' lexical and semantical characteristics in media sphere.

Key words: proper name, metonymy, function, mass media style, language consciousness.

В статье проанализировано функциональный потенциал отонимных метонимических конструкций в стиле массовой информации. На основе широкого иллюстративного материала определены тенденции динамического развития лексико-семантических параметров лингвальных знаков медийной сферы.

Ключевые слова: оним, метонимия, функция, стиль массовой информации, языковое сознание.

Особливості сучасного мовознавчого знання визначають актуалізацію в дослідницькому пошуку екстралінгвальних мотивацій, які зумовлюють каузальність взаємозв'язку мови і мислення, мови і свідомості.

Об'єктивізація онімів комунікативна, а отже, пов'язана з виявленням їх функціональних, стилістичних особливостей, зокрема у стилі масової інформації, що впливає на динамічні процеси в розвитку української літературної мови.

Досліджувані нами трансформації пропріальної семантики сприяють чіткому окресленню ментальних специфікацій україн-

ської нації, що лінгвістично обґрунтовано в аспекті функціонування відповідних онімів у медійних текстах та вторинної номінації, що виникає в результаті. Це, у свою чергу, дозволяє аргументувати тезу стосовно актуалізації семантичного переосмислення мас-медійних онімів, особливо історичних, що реалізується більшою мірою на лексико-семантичному рівні, у структурі різних тропів і стилістичних фігур.

Як відомо, на лексико-семантичному рівні домінують процеси, пов'язані з виявленням стилістичного потенціалу лексичних одиниць. Серед найпродуктивніших із них можна назвати **метонімізацію**, що полягає в заміні одного слова (поняття, образу) іншим на основі суміжності ознак і слугує важливим зображувальним і виразовим засобом, спрямованим на перейменування за безпосередньою близькістю, за тісним внутрішнім і зовнішнім зв'язками відповідних осіб, явищ і предметів.

Переконливо з цього приводу висловлюється Л. Кудрявцева, на думку якої "метонімізація є одним із видів синтагматичної деривації, пов'язаної з формуванням нового значення на рівні синтагматичних зв'язків співвідносних у дериваційному акті одиниць"¹. Іншими словами, метонімію можна кваліфікувати як "контекстуальний синонім (або синонімічний зворот) якогось не названого, проте незримо присутнього об'єкта. Завдяки цій властивості вона ніби подвоює обсяг естетичної інформації"².

Одним із найпоширеніших прийомів онімної метонімізації є вживання, передусім, прізвища відомої постаті у множині. Цей процес можна розглядати як певного роду апелювання – перехід власної назви в загальну, що пояснюється здатністю оніма в конкретній ситуації позначати не індивідуально названий об'єкт, а поняття з його типовими, узагальненими характеристиками. У такому разі, за слушними спостереженнями І. Ратнікової, "лексико-граматичний статус слова треба визначати його контекстною смисловою функцією"³. Оскільки власні назви слугують для індивідуалізації особи і їм, як правило, не властиво використання у множинній формі, такий слововжиток набуває неологічного, особливо експресивного забарвлення, почасти іронічного.

Онімна медійна метонімія, як показали результати проведеного дослідження, найілюстративніше виявляється в антропонічних структурах. Така закономірність пояснюється, в першу чергу, різноплановістю та динамічною природою семантики власних назв людей – імен, прізвищ, псевдонімів, прізвиськ та ін. Екстралінгвально зумовлені можливі значеннєві трансформації відразу відображаються і у свідомості людини, що, безумовно, поступово відображається в масовій суспільній свідомості, вербалізованій у мовних одиницях.

Зважаючи на природу номінації та характер онімної метонімізації, позначеної типізацією, аналізований троп передбачає, в першу чергу, використання прецедентних власних назв – імен і прізвищ відомих осіб, літературних персонажів, географічних об'єктів, особливості яких починають уніфікуватися, що, в свою чергу, фіксується в мові відповідними стилістичними засобами.

Модель метонімізації прізвищ політиків, громадських, військових діячів охоплює:

1) **історичні постаті**: *І не потрібно розповідати про якусь культурну цінність і ЮНЕСКО, адже лєніни, гітлєри і сталіни однієї масті* [УМ, № 127, 16.07.2009]. *І в одному поколінні всі наполеони і гітлєри, цєзарі і муссоліні, сталіни і всі інші тирани* [НВ, № 4-5, 2003]. *Гітлєр не зміг відняти Косово у сєрбів, і сьогоднішні гітлєри теж не зможуть!* [ІА РБК, 21.02.2008]. *Й відтак в усьому винні вони – чаушєски, сталіни, гітлєри, хрущєви і брєжнєви* [УМ, № 118, 5.07.2007]. *Чи будуть в Україні Наполеони Бонапарти, чи вистачить здорового глузду сформуванати більш відповідальну і колективну представницьку владу...* [ІБ, 4.06.2008]. *Наші ж доморощені "наполеони" наразі зауважили лише одну газету, щоправда, помірковану, розважливу – "Дзеркало тижня"* [ЛГ, № 95, 31.05.2005]. *Те, що сьогодні мордує Україну, вкладається в одну приповідку "Кожен моститься в Наполеони, та не кожен добігає навіть його нужника"* [УС, № 18, 30.05.2008]. *Свою недавню соратницю Юлію Тимошенко Віктор Андрійович записав у Гітлєри, а Олександр Турчинова – у Паулюси... а Черновецький з Кільчицькою навіть не Рокосовські з Єрьюменками* [ЦМН, 22.05.2008].

Учора тими обранцями були **рейгани** і сімони з їхніми божками, нині – інші, а завтра – ще інші... [ПП, № 50, 14-20.12.2005] та ін.;

2) **сучасні постаті**: Ні для кого не є секретом, що всілякі **януковичі, медведчуки, симоненки, литвини, вітренки** відстоюють в Україні російські інтереси [УП, 16.01.2006]. На виборах 1994 року ті ж симоненківці, **морози, вітренки** і регіонали обіцяли підвищити пенсії втричі [ПП, № 26, 8-14.07.2008]. І **медведчуки, януковичі, ющенки** приходять і йдуть, а Україна залишається [Телекритика, 13.12.2004]. **Врешті-решт, Ющенки, Януковичі, Шухевичі** приходять і відходять, а народ залишається [ВОС, 15.04.2008]. Головними винуватцями будуть **тимошенки, луценки і кириленки!** [Експрес, 22.05.2007]. **Ющенки, луценки, тимошенки** тільки й здатні руйнувати [Товариш, № 77, 24-25.07.2007]. **Єльцини** і навіть **Горбачови** не часто з'являються на світ і ще рідше співпадають з **Рейганами** або **ГКЧП** і падінням утричі цін на нафту. [День, № 51, 26.03.2009]. На зміну **Путінам, добрим царям, у Росії завжди приходять Єльцини** – тобто люди кризи... А на зміну **Єльциним, від непослідовного реформування яких суспільство втомлюється, завжди приходять Путіни** [День, № 56, 28.03.2001]. Чому **шуфричі** з компанією на публіці розпачливо заламують руки, що поступилися опозиції? [УМ, № 29, 17.02.2004]. Бачимо, заручилися підтримкою "старшої сестри" на свої руйнівні дії **Вітренки із Симоненками**. Навіть заявили про свої територіальні претензії **Лужкові та Жириновські**... [День, 10.04.2008]. Луценко підозрює, що в разі приходу до влади **Янукович** ...обставить себе "маріонетками **фірташами**" [ВЗ, № 105, 20.06.2009]. та ін.

Специфіка наведених ілюстрацій, окрім темпоральної стратифікації, полягає в екстралінгвально зумовленій різній структурній організації метонімії. Як виявилось, метонімічне перенесення імен і прізвищ історичних осіб передбачає однокомпонентну будову, що зумовлюється увагою до конкретної людини, її індивідуальних рис, широко актуалізованих сьогодні, і в багатьох випадках може містити позитивне забарвлення. З іншого боку, результатом подібних процесів щодо сучасних політиків і громадських діячів є кількокомпонентні конструції, позначені

зверненням, більшою мірою, не до особи, а до групи осіб чи типізованої ситуації. Експресія та негативні іронічні конотації, притаманні цьому механізму введення пропріальної лексики в мас-медійний текст, посилюються у зв'язку зі свідомим нагромадженням метонімізованих власних назв, що виражається функціональною градацією.

Метонімізація власних назв представників культурної, спортивної сфери стосується:

1) **прізвищ співаків, музикантів, назв музичних гуртів:** *Уже провели свої репетиції в Україні Газманови і Кіркорови. Осьдечки потирають руки в передчутті "халяви" Баскови, Розенбауми, Могилевські, Сердючки* [ВК, 10.04.2008]. *Я приїжджаю на Греммі й мимоволі чекаю, коли приз отримають місцеві американські "козловські", "кіркорови"...* [Уніан, 21.02.2008]. *Всі ці Кіркорови і Пугачови, Моїсеєви і Трубочі хочуть лише одного: набити кишені нашими кровними грошенистами і відвезти їх до Білокам'яної* [http://konus.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=169&Itemid=1]. *Хіба ж нормально, що на всіх підмостках України знову ті самі Моїсеєви, Лагутіни, Кіркорови, знову те все, що було?* [http://slovo.unp.com/index.php?subaction=showfull&id=1111176776&archive=1111789403&start_from=&ucat=6&i=archive]. *Прийшов підтримати своїх шоколадок* (учасниць гурту "Гарячий шоколад" – Д.Д.) *їх продюсер Дмитро Клімашенко* [Шоуманія, 24.05.2009]. *Деяких виконавців відверто бракувало на цьому заході. Зокрема легендарних "Кому Внизів"* [УМ, № 15, 1.02.2005]. *Просунутиша "генерація Потанів" скористалася цією ідеєю по-своєму* [Р-П, № 14, 2007]. та ін.;

2) **імен і прізвищ літераторів, літературних персонажів:**

а) **історичних постатей:** *Ось тільки з їхніх стін давно вже не виходять нові шевченки і франки, довженки і сухомлинські...* [ЛГ, № 156, 2.09.2005]. *Хотілося, щоб із наших сердець і наших думань виростали Шевченки і Франки* [КС, № 1, 4.01.2008]. *Треба, щоб з'явилися Шевченки, Франки, Лесі, Загребельні і Гончари* [ЛФ, www.litforum.net, 26.03.2008]. *Уявляю скільки ваших нервових клітин з'їли усі ці шевченки, лесі-українки та усякого роду "франки"* [ГА, 19.02.2006]. *Чому в*

Україні повинні бути всякі там **Пушкіни, Лермонтови...**? [УП, 17.12.2007]. За словами Резниковича, "Справжній художник завжди в опозиції до влади. Тож, виходить, що всі ми трішки **Дон Кіхоти**" [Хрещатик, № 158, 26.10.2006]. Молодий режисер Богдан Ревкевич пристрасно розповів історію **сучасних Ромео і Джульєтти**, взявши за основу культову екранізацію мюзиклу "Вестсайдська історія", який був переспівом шекспірівської трагедії [День, № 88, 28.05.2009]. На кожні навіть "мертві душі" швидко, мов шуліки, злітаються "**Чичикови**" [Гривна, № 52, 25.12.2003]. **Округи забиті легковиками сучасних Солоні-їв Черевиків** [ДТ, № 33, 31.08-6.09.2002]. **Захисники і Хлестакови** [МВ, 4.06.2007]. *І те, що у сьогоднішнє українське красне письменство плеснула ціла хвиля творів з елементами містики, ...лише підтверджує, що хлестакови ростуть на нашому городі* [НВ, № 2-3, 2004]. та ін.;

б) **сучасних постатей**: **Догорали андруховичі й забужки, жадани, роздобудьки й кононенки** [ГА, 27.10.2007]. **Скажіть мені, друзі, де ваші андруховичі, забужки, жадани, дереші, прохаськи, іздрики і т. д.?** [Оглядач, 6.09.2006] та ін.

3) **імен і прізвищ спортсменів**: **Якщо моя діяльність приведе до того, що в країні з'являться нові Яни Клочкови та Дениси Силантьєви, я вважатиму свою місію виконаною** [УМ, № 56, 27.03.2009] та ін.

Запропоновані ілюстрації свідчать про доволі широке коло сфер діяльності людини, представлених у метонімічній моделі лексико-семантичної деривації, – політика, суспільство, музика, меншою мірою література, спорт та ін. Основною функцією антропонімної медійної метонімізації можна назвати генералізування семантики власних назв, що супроводжується зміною індивідуалізації об'єкта на узагальнення, типізацію його особливостей. Цей процес визначає свого роду символізацію названої антропонімом особи, зумовлює характер мовомислення окремої людини, а в результаті впливає на формування і розвиток масової мовної свідомості.

Аналіз основних моделей **топонімно-прагматонімної** метонімії стилю масової інформації дозволяє виділити як його характерну ознаку вживання назв міст або місць перебування людей

замість самих людей чи їхніх дій: *Що більше буде заяв Кремля, то важче розібратися громадянам у їх об'єктивності* [ВК, 9.12.2007]. *Кириленко став головою фракції під тиском Банкової* [Експрес, № 18, 2007]. *Рейтинг "Регіонів" падає* [Експрес, № 18, 2007]. *Триває конфлікт між урядом і Банковою* [ВК, 18.11.2006]. *"Наша Україна" визначилася* [ШП, № 46 (2736)]. *Основна боротьба ведеться між Кремлем та Білим домом* [Р-П, № 6, 2006]. *Виходить, що Янукович – маріонетка Кремля* [Р-П, № 6, 2006] та ін.

Зібраний нами матеріал свідчить про функціональний потенціал, у першу чергу, прагматонімів як замінних конструкцій антропонімів, що надає цим різним за семантико-типологічною характеристикою класам власних назв однотипної додаткової конотації та мінімального емоційно-експресивного забарвлення, що спричинюється природою названих об'єктів.

Ще одним різновидом моделі метонімічної деривації топонімів є типове (більшою мірою для антропонімів) вживання пропріативів у множині, що створює ефект переходу семантики власних назв від функції індивідуалізації географічного об'єкта до універсалізації: *У 18 років, після закінчення коледжу, я поїхав у Європи* [Р-П, № 6, 1.03.2007]. *У закордонних відрядженнях Путіну завжди бракує часу для культурної програми: музеї і галереї у Парижах – Лондонах він не відвідує* [День, 19.09.2002]. *Як мені набридли усі ці америки і лас-вегаси* [ВК, 16.04.2005] та ін.

Цей клас онімів, як показує наведений ілюстративний матеріал, внаслідок названого процесу семантичного перенесення набуває характеристик вторинної номінації. Зауважимо, дослідження специфіки метонімізації власних назв у сучасному масмедійному полі дозволяє говорити про мінімальне представлення саме топонімного матеріалу, що можна пояснити домінантою антропологічної парадигми в сучасному житті і в результаті – актуалізацією саме антропонімів як одного з найпоширеніших класів слів, зафіксованих у моделях функціональної трансформації такого типу.

Дані, зібрані методом суцільної вибірки з текстів найавторитетніших українських засобів масової інформації, вказують на

відносну кількість і відсоткову співвіднесеність онімів, оскільки не можна коректно визначити співмірність текстових структур обраних для аналізу медійної сфери. В такому випадку доцільно звернути увагу на періодичність, характер видання, його рубрикацію, культуру та кваліфікацію журналістів, коло досліджуваних проблем та інші екстралінгвальні фактори, що, безсумнівно, впливають на достовірність одержаних результатів.

Таким чином, ми говоримо не про абсолютне слововживання, а про тенденцію, що склалася у функціонуванні онімів у текстах стилю масової інформації.

Так, проведені дослідження дають можливість спостерегти тенденцію до актуалізації антропонімного складника в масовій комунікації, що виявляється у виразній кількісній перевазі моделі метонімізації антропонімів (79 %) – імен і прізвищ представників у більшості випадків політичної, культурної і спортивної сфер, меншою мірою – топонімів (9 %) і прагматонімів (12 %) – назв установ, організацій замість вказівки на людей, що їх стосуються.

На основі проведеного дослідження лінгвостилістичних параметрів метонімічної трансформації онімів у медійних текстах можна говорити про чітко окреслену тенденцію до такого виду семантичних перетворень імен і прізвищ, у першу чергу, суспільно-політичних діячів (31 %), літераторів, персонажів літературних творів (29 %) і музикантів (14 %), а також назв політичних партій, громадських угруповань, географічних об'єктів та ін. Одержані результати екстралінгвально зумовлені актуалізацією саме таких сфер у сучасному житті, що впливає на їх символізацію в масовій свідомості та відображення цього процесу у відповідних мовних формах.

¹Кудрявцева Л.А. Моделирование динамики словарного состава языка : [Монография] / Кудрявцева Л.А. – 2-е изд., испр. – К. : "Киевский университет", 2004. – С. 96; ²Ткаченко А.О. Мистецтво слова: вступ до літературознавства : [Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих навчальних закладів] / Ткаченко А.О. – 2-е вид., випр. і доповн. – К. : "Київський університет", 2003. – С. 240; ³Ратникова И.Э. Имя собственное: от культурной семантики к языковой / Ратникова И.Э. – Минск : БГУ, 2003. – С. 56.

Список умовних скорочень назв джерел

ВЗ – Високий замок	ЛФ – Літературний форум
ВК – Вечірній Київ	НВ – Наша віра
ГА – Гоголівська академія	ПП – Персонал Плюс
ДТ – Дзеркало тижня	УМ – Україна молода
ІА РБК – Інформаційна агенція РБК-Україна	УП – Українська правда
ІБ – Інший бік	УС – Українська столиця
КС – Кримська світлиця	ЦМН – Центр міських новин
ЛГ – Львівська газета	ШП – Шлях перемоги
	Р-П – Post-Поступ

Л.В. Домилівська, асп.

ІДІОСТИЛЬ Ю. ЯНОВСЬКОГО ТА ЗАХІДНА МОДЕРНА ПРОЗА: ВЕРБАЛІЗАЦІЯ МОВНОСИМВОЛЬНИХ УНІВЕРСУМІВ

У статті розглядається проблема текстової інтерпретації домінуючих мовних символів ідіостилю Ю. Яновського. Зокрема, аналізується екстралінгвальний вплив західної модерної прози на формування мовної особистості Ю. Яновського.

Ключові слова: мовний символ, мовна особистість, текстова інтерпретація, ідіостиль Ю. Яновського.

The article deals with the problem of dominant language symbols' textual interpretation of Y. Yanovsky' individual style. The author analyses Western prose' influence on Y. Yanovsky' lingual personality.

Key words: language symbol, lingual personality, textual interpretation, Y. Yanovsky' individual style.

Статья посвящена проблеме текстовой интерпретации доминирующих языковых символов идиостиля Ю. Яновского. В частности, анализируется экстралингвальное влияние западной прозы на формирование языковой личности Ю. Яновского.

Ключевые слова: языковой символ, языковая личность, текстовая интерпретация, идиостиль Ю. Яновского.

Дослідження стилістичного потенціалу домінуючих мовних символів Ю. Яновського позначені колом лінгвістичних ідей,